

NEVRUZ VE OSMANLI DA YAŞATILDIĞINA DAİR

Muzaffer TEPEKAYA*

Nevruz; Orta Asya'da yaşayan Uygur, Türkmen, Özbek, Azeri, Kazak, Kırgız gibi Türk topluluklar ile Anadolu ve Balkan Türkleri'nin ve İranlıların "yemgün" ve yılbaşı olarak kabul ettikleri gündür.¹ Türk Dünyasının ortak kültür unsuru olan Nevruz, en eski dönemlerden bugüne kadar yaşayagelnüştür.

Divan-ü Lûgat-it Türk'te, On iki Hayvanlı Türk Takvimi'nde yılbaşı 21 Mart, yani Nevruz'dur. Türkler bugüne "yenigün" demektelerdir.² Takviin-İ Celali* de sene başı ve ilk bahar başlangıcı olan bu gün. Rumi takvime göre 9 Mart'a tesadüf etmekte ve Nevruz olarak kabul edilmektedir.³ Türklere ait bu kaynaklara göre, Türklerde yılbaşı ve baharın başlangıcı Mart ayıdır, Nevruz'dur. On iki Hayvanlı Türk Takvimi üzerine Türkiye'de doktora yapan İranlı Ebulfez Nebeyî, On iki Hayvanlı Türk Takvimi'nin başlangıcının 21 Mart tarihi ve Nevruz günü olduğunu çok net ve açık bir şekilde belirtmiştir." Yine Batılı Türkolog ve Sinologlar, On iki Hayvanlı Türk Takvimi'nin Türklere özgü ve onların icadı olduğunu söylemişlerdir. Bunlardan ünlü Fransız Sinoloğu Abel Remusat (1788-1832). "Bu takvim Türklerin biricik buluşudur" derken, bir başka Fransız Türkolog ve sinoloğu Edouard Chavannes (1865-1918). "Kim ne derse desin her yönü ile Türk düşüncesine uygun olan bu takvim, Türklerin kendi buluşudur ve Çin'e M.48 yılında Türkler tarafından sokulmuştur"⁵ demektedir.

Türk Dünyasında en eski dönemlerden beri Nevruz, yılbaşı, baharın başlangıcı, Ergenekondan çıkış, yenigün olarak da kullanılmıştır.⁶ Nevruzlu, Nevruz Köyü, Nevruz

* Yard. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.

¹ Nuranıye- Erkin H.Ekrem, "Tl ygurlarda Nevruz Kutlamaları" *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, sayı: 12, Ankara 1997, s.73.

² Kaşgarî Mahmud, *Divan-U Lûgat-it Türk*, c.I, (çev:Besim ALalay), Ankara 1939, s.347, M.Abdülhah Çay, *NEVRUZ Türk Ergenekon Bayramı*, 8.baskı, Ankara 1999, s.69.

³ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Tfirki*. Dersaadet 1317, s.1474-1475; *Aydın Vilayeti 1304 tarihli salnamesi*, İzmir Aydın Vilayet Matbası,s.33Ü.

⁴ Reşat Genç, "Türk Tarihinde ve Kültüründe Nevruz" *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, sayı:12, Ankara 1997, s. 1-2.

⁵ Neşet Çağatay, "Eski Türklerde Takvim", *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, sayı: 12, Ankara 1997, s.55.

⁶ Çay, A.g.e., ss.503-508.

Yaylası gibi yer isimleri; Nevruz, Nevmzay, Atabeg Nevruz. Nevruz Han gibi şahıs isimleri ve baharın simgesi Nevruz Çiçeği de bitki ismi olarak Türk Kültür Tarihi'nde yerini almıştır. Buna ilaveten Nevruz Çiçeği tabii özelliğini, önemli ve anlamlı bir molif olarak, Türk süsleme sanatlarında yaklaşık üç bin yıldır sürdürmektedir.⁷

Nevruz Çiçeği motifi M.Ö.1.Binc ait Altun Yış mezarlarında bulunan (Pazınc V.Kurgan). Kagnılı boylarının kullanıldığı kağının üstüne gerilen renkli keçelerden müteşekkil çadır örtüsünde yer almıştır.⁸ Tarihten bugüne gelen seyir içerisinde peynir veya kırmızı tulumunda, halı kilim motiflerinde. Hoca Ahmed Yesevi Türbesi'nde, giyim kuşam ve ev eşyalarında Nevruz Çiçeği motifini görebiliyoruz.⁹

Nevruz geleneği Orta Asya Türk topluluklarında çok eski tarihlere kadar inmektedir.¹⁰ Çin kaynaklarında Hunların, Milattan yüzlerce yıl önceleri, 21 Mart tarihinde hazır yemeklerle kıra çıktıklarını, bahar şenlikleri yaptıklarını, bu bahar şenliklerinin o günden bugüne değişmeden gelen âdet ve gelenekler olduğunu öğreniyoruz.¹¹

Ts-ma-chian'ın yazdığı Shih-ehi adlı kitabın "Hım Tezkeresi" bölümünde "Her yılın birinci ayı olan (yılbaşı) mart ayında Hunların bütün beyleri Chan-yü ordugahına toplanıp kendi adetlerine göre çeşitli kutlamalar ve ibadetlerde buldukları"¹² yazılıdır. Yine Çin kaynaklarında Göklükleri otların yeşermesini yani balları yeni yılın başlangıcı olarak kabul ettikleri belirtilmektedir.¹³ Ergenekon efsanesine göre her yılbaşında, Ergenekon'dan çıkış gününde demir döverek çeşitli kutlamalar yapılırdı. Bu da Çin kaynaklarında yer alan "Göktürkler her yıl Atalar mağarasında Göktan ve Yersu'İara kurbanlar vererek kutlama törenleri yapar" yolundaki görüş ile aynıdır.¹⁴

Belgelerde Nevruz geleneklerinin Uygurlar'da da varlığına şalüt oluyoruz, 840 yılında Turan bölgesine göç eden Uygurlar, Wang-yen-te'nin anlattıklarına göre ilkbaharda toplu olarak civardaki mabetlere gitmekte idiler.¹⁵ Uygurlar da diğer Türk toplulukları gibi yeni yıl kutlamalarını Mart ayında düzenlemişlerdir. Bu gelenek dala sonra dinî, mitolojik ve

folklorik bir özellik kazanmış ve Uygur Türklerinin vazgeçilmez adetleri arasına girmiştir.¹⁶ Çağdaş Uygur resminde Uygurların Nevruz kutlamalarını temsil eden tablolar yapılmıştır.¹⁷

⁷ Remzi Duran. "Türk Süsleme Sanatlarının Ortak Motifi Nevruz Çiçeği" *Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, sayı:2, İzmir 1998, ss. 125-173.

⁸ Emel Esin, *İslamiyeten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş* (Türk Kültürü El-Kitabı II.cild 1/b'den Ayrı Basım) İstanbul 1978, s.332; Duran, *A.g.m.*, s.137.

⁹ Duran, *A.Ş.m.*, ss.137-140.

¹⁰ M.Abdülhalük Çay, *Türk Ergenekon Bayramı NEVRUZ*, Ankara 1985, s.51.

¹¹ Crenc, *A.g.m.*, s.2.

¹² Nuraniye-Erkin H.Ekrem, *A.g.m.*, s.74.

¹³ Nuraniye-Erkin H.Ekrem, *A.g.m.*, s.75.

¹⁴ Nuraniye-Erkin H.Ekrem, *A.g.m.*, s.75

¹⁵ Özkan İzgi, *Çin Elçisi Wang-yen-ie'nin Uygur Seyahatnamesi*, Ankara 1989. s.65.

¹⁶ Nuraniye-Erkin H.Ekrem, *A.g.m.*, s.76.

Nevruz ve. Osmanlı da Yaratıldığına Dair

XI.yüzyılda meşhur Selçuklu veziri Nizam-ül Mülk. Siyasetnamesinde Nevruz'un yılbaşı olduğunu¹⁸ ve Türkler arasında yaygın olarak kutlandığını belirtir.¹⁹ El Bîrûnî. aynı yüzyılda Nevruz'un canlı bir şekilde Türkler arasında yaratıldığından söz etmiştir.²⁰

Babumâme'de (H.910) 1505 yılı ile ilgili hatıralda Ramazan bayramı ile Nevruz bayramının 1-2 gün gibi bir müddetle birleşmesinden bahsedilmektedir.²¹ Ali Şîr Nevarde eserlerinde Nevruz adı verilen musiki makamlarından ve Nevruz'da okunan şiirlerden söz eder.²² Tüm bunlar 14 ve 15. yüzyıllarda Nevruz geleneğinin yaşadığının delilidir.

Fransız seyyah Gabriel Bonvalot, 1881-1882 yıllarında Orta Asya'yı dolaşmış ve seyahat hatıralarını bir eserde toplamıştır- Bu eserde Ramazan ve Kurban bayramları gibi bayramlar yanında yılbaşı bayramı da yapılmakta olduğundan bahsedilmektedir.²³ Gün olarak yılbaşı bayramından bahsederken, ilkbaharın yaklaşmakta olduğu zamanı belirtmektedir.²⁴

Nevruz ;Türk edebiyatında. Türk şiirinde, Türk musikisinde ve Türk sanatında konu ve motif olarak her devirde kullanılmıştır.²⁵ Türk edebiyatında Nevruz münasebetiyle yazılan şiirlere Nevruziye adı verilmektedir. Bektaşilerde Nevruziyeler dergah bahçelerinde, kırlarda okunmaktadır.²⁶ Divan edebiyatı şairleri ise, caize almak için Nevruz dolayısıyla devlet büyüklerine Nevruziyeler sunarlardı.²⁷ Altı yüzyıllık Divan Edebiyatının mahsulü olan gazel, kaside vb. gibi şiir türlerinde, birçok şairimizin divanlarında dinî-Tasavvufî Türk edebiyatında²⁸ konu ve motif olarak yer almıştır.

Türk edebiyatında Türk şairleriün şiirlerinde Nevruz'un yılda bir defa geldiği vurgulanmış ve yılbaşı gününe işaret edilmiştir.

Fuzuli'nin;

"Her gün açar gönlünü zevk-i visalün yetleden,

Gerçi güller açmağa her yılda bir nevrüz olur. "

¹⁷ Mahmut Tezcan, "Türk Coşkusunun Simgesi NEVRUZ" *Anayurttan Aıayurda Türk Dünyası*. sayı:12, Ankara 1997,8.27.

¹⁸ Nizamü'l-Mülk, *Siyaset name*. (Haz: Mehmet Altay KÖymen), Ankara 1982, s. 53

¹⁹ Nizamü'l-Mülk. *A.g.e.*, s.53; Genç, *A.g.m.*, s.2.

²⁰ Genç, *A.g.m.*, s.2.

²¹ Reşit Ahmeti Arat, *Vekayî, Babur'un Hatıratı, II*, Ankara 1946, s.162.

²² Nuranıye-Erkin H.Ekrem, *A.g.m.*, s.76.

²³ Gabriel Bonvalot, *EsirYurt Orta Asya 'dan* (terci Reşat Uzman), İstanbul 1976, s.72.

²⁴ Bonvalot, *A.g.e.*, s. 114.

²⁵ Zeynelabidin Makas, *Türk Milli Kültüründe Nevruz*, istanbul 1987, ss.9-52. Duran, *A.g.m.*, s. 136-140.

²⁶ Bedri Noyan, "Nevruz Erkani", *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İl*, Prof.Dr.Harun Tolasan Özel Sayısı, izmir 1983, s. 117.

²⁷ Çay, *A.g.m.*.'s.450.

²⁸ Abdurrahman Güzel, "XIV-XV.>üzyıl Edebiyatında Nevruz ve Nevruziyeler", *Türk Kültürü Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri* (Ankara 20-22 Mart 1995) Ankara 1995, s.99.

Nev'î Efendi'nin;

"Nevruz kim bu bezm içine yılda bir gelir
Hürmetsiz itdi anı da hu köhne rüzgar";

Nefi'nin;

"Yılda bir ahır bu dem-i ferhunde aceb mi,
Olmazsa her eyyamda ger âlem-i nevrüz "

Sultan IV.Murad'in;

"Ey gönülgül devridür vakt-i nev-i Nevruzdur
Can bağışlar âdeme bu dem dem-i firuzdur. "

beyitleri Nevruzla ilgili güzel örneklerdir.²⁹

Türk Dünyası edebiyatında da Nevruzlu konu alan şiirlere sıklıkla rastlamak mümkündür.

Bâbur Şah'in;

"Yüzi nevrüm vaslı lychını Babûr ganimet tut
ki imindin yahşi bolmas bolsayüz nevrüzü bayramlar" ?³⁰

Kuzey Azerbaycan Türlderinden Şair Bal aş AzeroğluTmm;

"Nevruz bayramıdır, ilk bahar gelir.
Kışın el-ayağı yığışır demek.
Fakat ele bil ki, ona ar gelir,
Yara teslim olup geri çekilmek"³¹

XIX. yüzyıl başlarında yaşayan meşhur Türkmen şairi Mahdum Gulu'nun;

"Olmadı bende nasibin istedim güzden seni,
Dedîn:geçşİN kış bulurum ben taze Nevruz 'dari seni" ?³²

²⁹ Müjgan Cunbır, "'Klasik Edebiyatımızda Nevruz" *Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyum) Bildirileri* (Ankara 20-22 Marti 995), Ankara 1995, ss.37-42, Çay, A.g.e., 8.baskı, s.448-449.

³⁰ BilalYücel. *Bâbur Divanı.Ankian1995*, s.129.

³¹ İrfan Ünver Nasrattmğlu,Çağrağ *Kuzey Azerbaycan Şiiri Antolojisi*, Ankara 1984, s,80.

dizeleri bu örneklerden birkaçıdır.

Osmanlılarda Nevruz geleneği hemen her dönemde görülmüştür. Gerek sarayda gerekse halk arasında Nevruz coşkuyla kutlanmıştır. Gülbahar Valde Sultan, oğlu Bayezid (II.Bayezid, 1431-1512)'a nevrüz dolayısıyla bir tebrikname göndermiştir.³³ Sultan I.Mahmud döneminde nevrüzün tarih tespitinde kullanıldığı görülmektedir. Dönemin Baş Defterdarı Atf Efendi H.1152/M.1739'dan itibaren maaşların ve vazifelerin Muharrem ayından başlamayıp Mart ayından başlamasına karar vermiştir.³⁴

Osmanlı Sarayında Münecimbaşılann en önemli görevleri her yıl takvim tertip edip Nevruz sabahı padişaha, sadrazama ve diğer devlet ricaline düzenledikleri bu takvimi "Nevruz Pişkesi" olarak sunmalarıydı.³⁵ Yine Nevruziye denen çeşitli baharattan yapılmış macunlar, padişah ailesine ve büyüklere sunulurdu.³⁶ Bunların karşılığında padişah ve sadrazam "Nevruziye" adı verilen bir takım hediyeler dağıtırlardı.³⁷ Nevruz kutlamaları Osmanlı Devletü'nde bir Türk halk geleneği olarak devam ettiği gibi. Nevruz sabahları yeni yıl takviminin sunulduğu da bir Osmanlı saray âdeti olarak yerleşerek sürmüştür.

Osmanlı döneminde Nevruz kutlamaları örnek teşkil etmesi bakımından, Naima Tarihinde Veziri Azam İbşir Mustafa Paşa'nın IV.Mehmed'e sunduğu Nevruziye ile birlikte sadarete tayini dolayısıyla verilen bilgiler ilgi çekicidir.

"Cumadiye V ulanın On ikinci sebl günü ba 'de 'l-gump şems evvel-i hamele tahvil idup Nevruz oldu...."

...Vezir kanun üzere Nevruziyye pişkesi ile sadâret pişkesini cem idüp birden irsaleyledi.

Tophane önünde müceddeden bina olunan kalyon Nevruzdan sonra tamam olup deryaya indirdiler. Vezir ve müfli ve vükelâ cem ve yevm-i meşhûd oldu."

Bu bilgiler Nevruzun Osmanlı saray hayatının bir parçası olduğunu göstermektedir.

Osmanlı Devleti'nde her büyük savaş için sefer hazırlıkları yapılırken taşradaki askerlerin çağrılarak Ordu-yı Hümayun'un da toplanma zamana olarak da Nevruz günü belirlenmiştir.Mora Seferi için taşradaki askerlerin Edirne Salmışında Nevruz-ı Finize'de Ordu-yı Hümayuna ilhak olmaları islenmektedir³¹. Aynı şekilde Sarıtan

³² Orazpulat Eke Baharlı; "'Nevruz-Yeni Yıl", *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, sayı:8, Mart 1995, s.42.

³³ Çağatay Uluçay, *Harem //*, 2.baskı, Ankara 1985, s. 158.

^w Faik Reşit Unat, *Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu*, ö.baskı, Ankara 1988, s.159.

³⁵ Müjgan Cumbur, "Bir Osmanlı Münecimbaşının Nevruz Tebrikleri", *Nevruz ve Renkler*, (Yay.haz: Sadık Tural-Elmas Kılıç) Ankara 1996, s.122.

³⁶ Ali Haydar Bayat, *Manisa fvesir Bayramı ve Darüşşifası*, Manisa 1981, s.21.

^v İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, 4.baskı. Ankara 1988, s.371-372, Bayat. A.g.e... s.21.

³⁵ Naima *Tavîh-İ Naima- Ravzalı' Hüseyin fi Hulâsati Ahbârî'l-Hâfikayn*, 3.baskı, Matbaa-i Amire, istanbul 1283, C.VI, s.65-66, Cumbur, A.g.m.. s. 122-123.

³⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Divan Kalemi (A.DVN)*, 685/39

Sancağı'ndan Mora Seferi içki Nevruz-ı Firuze'de yani 21 Martta toplanmak üzere asker çağrılmaktadır.⁴⁰ Prut Seferi'nde "Harp ilanından sonra vilayeti erdeki askere Nevruz yani 21 Mart tarihinde, Edime salmışına gelmeleri" istenmiştir.⁴¹ Avusturya Seferi'nde⁴² de aynı şekilde askerler Nevruz günü toplanmak üzere çağrılmışlardır.

19.yüzyılda Osmanlı ülkesinde Nevruz geleneği canlı bir şekilde devam etmiştir. Bunun ilk örneğine meşhur tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'nın Tarih-i Cevdeti'nde rastlıyoruz. Ahmet Cevdet Paşa, Yeniçeri isyanlarını anlatırken;

"Bu olayda Sadrazam Hurşit Paşa eşkiyayı bastırmağa uğraşırken, Şeyhülislam Durrişzade Abdullah Efendi yerinden kıpırdamıyor, ufacık bir ilgi göstermiyordu. Bu durumuna bakılarak 10 Rebiülâhır 1229 (21 Mart 1814) Çarşamba günü görevinden uzaklaş

tırıldı. Arpalığı olan Manisa'ya sürüldü. O gün ise nevrüzü.

Zulmel-i gamla seçilmez geceden gündüzü

Böyle eyyam-ı gamın böyle olur nevrüzü

Deyimiyle kar yağar seri fırtına olmakla o gün Abdullah efendi Üsküdar'a geçemedi. Fındıklı'da akrabasından birinin evinde kaldı. Ertesi gün karşıya geçerek sürgün yerine gilli."⁴³ İfadelerini kullanmaktadır.

Müneccimbaşılar padişah ve sadrazama Nevruz takvimini sunarken yanlarında Nevruziye adı verilen macunlarını takdim eden hekimbaşılar da bulunmaktadır. Nitekim 1821 yılında Münecimbaşı Rakım Efendi ile Anadolu Kazaskeri Payellî Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi birlikte Bab-ı Ali'ye gidip sadrazamın huzuruna kabul olunmuşlar, biri takvimini, öbürü de Nevruz macununu sunmuştur. Onlara kahve, gülsuyu ve buhur ikramından sonra hil'atler giydirilmiş, atiyeler sunulmuştur.⁴⁴

Yine Yakınçağda vatan şairimiz Namık Kemal'in Nevruz adlı şiiri, Türk Edebiyatında Nevruz geleneğinin Osmanlı'da sürdüğünü gösteren en güzel delillerden biridir.

NEVRUZ⁴⁵

Bayramı getürdü şeref-ı makdem-i nevrüz.

Hem hurrem-i îdi/, yine hem mükrem-i nevrüz.

At köhne libâs-ı gamı teedîd-i sürüret,

Hem îd-i safa sür yürü hem âlem-i nevrüz.

Olsam iki yüzden nola şekker çeş-i buse,

⁴⁰ *Manisa Seriyeye Sicilleri*. C.176,s.1 13/1

⁴¹ Akdes Nimet Kural, *Prut Seferi ve Barışı 1123 (1711)*, Ankara 1951. s.256

⁴² Crullne Finkel, *The Administration of Warfare: The Ottoman Military Chantpaigus In Hungary*. 1593-1606, Wien 1988.S.49-50

⁴³ Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*. c.V, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1993, s.2580.

⁴⁴ Uzunçarşılı, A#.e., s.367.

⁴⁵ *Namık Kuma fin Şiirleri*, İstanbul 1957, s.81-82.

Nevruz ve Osmanlı da Yarattığına Dair

İd-İ ramazan oldu bugün hemdem-i nevruz.
Bir tıfl-ı yetim-i elemiz etmeyiz ikbâl,
Bin id-i sürür olsa eğer tev'em-i nevruz.
Gönlüm gibi hamyâze keş-i bûse-i îdim.
Namık gibi hem teşne-i câm-ı ccm-i nevruz.
Tebrik edelim bir meli-i lıurşîd cemâle,
İdin şerefi oldu yine munzam-i nevruz.
Uşşâka zamân-ı keseni îd-i safâdır.
Her tavrı televvünde velîkin dem-i nevruz.
Nâmık Kemal

. 1

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Nevruz törenleriyle ilgili olarak Sultan n.Abdüllihamifin kızı Ayşe Osmanoğlu hatıralarında; "Nevruz bahann ilk günü olduğundan bir gün önceden Eczahane-i Hümayun'da hazırlanmış Nevruz macunu denilen üzerine altın tozu dökülmüş kırmızı renkte Nevruz şekeri hazırlanır, tüllerle bağlı güzel kâseler içinde Hanedan azasına, vükelâya, mevki sahiplerine, bendegâna dağıtılırdı"⁴⁶ diye bahsetmektedir.

Nevruz kutlama millî millî lan millî bir gelenek olmaktan öteye geçerek milletlerarası bir boyut kazanmıştır. Nevruz münasebetiyle İran Şahı İstanbul'daki elçilik kanalıyla Osmanlı Hükümdarına hediyeler sunmuştur. Bu hediyeler, kumaş tablolar içinde kıymetli porselenler ve süslü kutular içinde macun ve İran usulü çeşitli şekerlerdir. Mabeyn-i Hümayûn "a getirilen

bu hediyeler yanında bizzat Hükümdara takdim edilmek üzere Nevruz şekerinin üzerinde İran Şahı'nın resmi bulunan küçük İran alımlarıyla Sultan II.Abdülhamid'in adının yazıldığı Nevruz şekerleri sunulurdu.⁴⁷ Ay m dönemde Tahran Sefaretinden Osmanlı Hariciye Nezaretine gelen 21 Mart 1303 (1886) tarihli telgrafnamede Nevruz münasebetiyle İran Şalu'na Avrupa hükümdarlarında» lebriknameler geldiği bildirilmektedir.** Konu Hariciye Nezareti tarafından Sadârete bildirilmiş.⁴⁵ Sadrazam Mehmed Kamil Paşa da padişaha iletmiştir.⁵⁰ Bunun üzerine Sultan II.Abdülhamit *tk* İran Şahı'na Nevruz münasebetiyle tebrikname göndermiştir.

Nevruz başkent İstanbul'da kutlandığı gibi taşrada da kutlanmaktadır. Nitekim Aydın Vilayeti H. 1304 (1887) tarihli salnamenin Sanman Sancağı kısmında; Nevruz'un Mart dokuzuna tesadüf ettiği ve Mesir ilamıyla kutlandığı geniş bir şekilde

⁴⁶ Ayşe Osmanoğlu. *Babam Sultan Abdülhamil (Hatıralarım)*, 3.baskı, İstanbul 1986, s. 106.

⁴⁷ Osmanoğlu, A.g.e., s. 106, *Çüy.A.g.e.* s.275.

⁴⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Yıldız Sadaret Hususi Maruzat (Y.AHus)*; 200/110-1

⁴⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Y.A.Hus*, 200/110-2.

⁵⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Y.A.Hus*. 200/110-3.

anlatılmaktadır.⁵¹ Ma'nisa Sancağı merkezinde H.1304/M.1887 tarihinde Mesir adıyla kuşanan Nevruz törenlerini anlatan belgeyi aynen veriyoruz:

"Mağnisa'nın Mesiri

Her sene Mart'm dokuzuna müsadif olan nevrüzda Mağnisa'da "Mesir" namıyla bir cemiyet olduğu ve yevra-i mezkûrde oraya her taraftan külliyyetli halk toplandığı malumdur. Bu babda ba'zı malumat it'ası münasib görülmüştür. Mâhımat-ı tarihiyeye nazaran Mağnisa şehri kadıneü şimdiki mevkinin şarki cihetindeki dağ üzerinde müessis ohib halbuki orası pek sarp ve taşlık bir mahal olduğuna ve cennetmekân Kânûnî Sultan Süleyman Han Hazretlerinin zaman-ı saltanatlarında kesb-i vüsat itmeğe başladığına mebnî şehrin hâl-ı hazırdaki mevki'ne nakli lüzumu tahakkuk eylemiş ve bu lüzum üzerine dağın altında en evvel hakân-ı müşânuileyli hazretlerinin valdeleri Hafize Sultan hazretleri tarafından elhâletü hazihî mevcut ve ma'mur olan "Sultan" Camii" şerifi ile ittisalindeki medreseler bina ve bir de bimârhâne te'sis ve inşâ olunmuştur.

Bundan sonra şehrin şimdiki mevki'inde haneler inşâsına başlanub alıfran Halunîye camii şerifi dahi bina kılınmış ise de emr-i nakil bir suret-i matlubede sürat peyda edemediğine mebnî bu babda bir çare teharrî edilmiş ve bu sırada Hamiliye camii şerifindeki tülhânede icray-ı ttababetle meşgul bulunan ve dersâ'detde defin-i hâk-i itirnak ve Merkez Efendi namıyla şöliretyâb olajı şeyli Mûsâ Muslihiddin kuddise sırta hazretlerinin re'y ve tensibleri ile tıbb-ı kadim ahkâmına tevfiğan bir ma'cun tertib ve bunun küçük küçük kağıtlara sarılarak her sene nevrüzda sâlifü'z-zıkr Sultan camii şerifinin kubbesinden halka saçılması ve bu sebeble bir cemiyet akd idüerek oraların git gide şenlendirilmesi tasvib edilmiştir. O vakitten beri bu veehle her sene cemiyet akd idilmekde ve camii şerifin kubbesi üzerinden halka kâğıtlara sarılı macunlar saçılmaktadır.

Bu macunlardan münasib miktarının her sene hâk-i pâ-yı şevket-i ihtivayı hazretî padişahiye ve vükelây-ı fihâm hazeratına takdim-i dahi de'bi kadimden olub ancak bu sürat beş on seneden beri terk edilmiş ve halbuki Sultan-u nüşârün ileyha misillü hanedan-ı saltanat-ı seniyyeden olan bir muhaddere-i mulueremenin ve şeyh-i nüşârün ileyh gibi bir zât-ı mukaddesin tasvib ve tertib kerdeleri olan de'bi müstahsenin unutulup gitme nezd-i sâmti hazret-i velâyetpenâliide münasib görülmeyerek malıallından âdet-i kadimesi veehle ma'cunlar celb ve dersâ'dete takdim olunmağa başlamıştır.

Bu ma'cunların tenâvülünde halkça bir itikâd-ı umumî olub bu da ma'cunu eki eden zâta senesi içinde yılan tasallut idemeyeceğinden ibaret ve ma'cun dahi âtîde gösterileceği üzere kırk türlü edviye-i nebâliyeden mürekkeptir. Mesirde Mağnisa "ya hariçten hemian kırk bin nüfus ahâli gelir ve Magnisa'nın seksen bin neferden ibaret halkıyla birleşerek yüzyirmi bin kişilik azim bir cemiyet akd edilir. Ma'cunun lerkibâü edviye-i atiyeden ibarettir. Karanfil, yeni bahar, zencefil, kolonga, karabiber, kının tartar, kişniş, havlıcan, kebabiye, hindistan cevizi, anason, hiyarşenbe, sakız, zaTeran. tarçın, ûdül-kahar. çöp çini, hardal, mür-ü safi esmâri, iksir, çivid, meyan balı, kalem-i

⁵¹ Aydın Vilayeti 1304 tarihli salnamesi, ss.330-332.

bârid, tiryak, san halil, kara halil. razyane (rezene), kimyon, zerdeçay. tarçın çiçeği, Hindistan Çiçeği, çörek otu, dâr-ı fülful, ravend, limon tuzu, kakule, sinameki, vanilya, portakal kabuğu, topalak kökü, şeker"⁵²

Kastamonu'da çıkan Köroğlu gazetesinin 2 Nisan 1330 (1914) tarihli nüshasında "Millî Bir Bayram" başlığı altında manşetten verilen Nevruz kutlaması anlatılmaktadır."Gazetenin verdiği bilgiden anlaşıldığına göre Nevruz kutlaması Türk Gücü Cenûyeti Kastamonu şubesi tertip etmiştir. Bu kutlamalarda; "Bizzat Saltanat-ı Osmaniye'de Türkler; ta eski cengaver ve kadirşinas ecdadını istihlaf ederek nasıl ki islamiyetin hadimi ve Osmanlılığın müessis ve hamisi olmuş iseler bugünkü Türkler de o necabet-i fitriye safkasiyle senelerden beri bünyesine sâri olan zaafiyeti teşhis ederek eslâfına hayr-ül halef olmak azmine koyulmuşlardır"⁵⁴ denilmektedir. Yine aynı gazetenin Türk Gücü Kastamonu şubesinin müracaatı üzerine çıkardığı ilavesinde Nevruz'dun Türklerin en eski bayramı olduğu ve Ergenekon'dan çıkışı simgelediği vurgulanarak Nevruz'u yaşatmak için tüm Kastamonuluları Nevruz törenlerine davet eder.⁵⁵

Türk Gücü Cenûyeü Kastamonu Şubesi'nin Köroğlu gazetesi vasıtasıyla daveti üzerine. Kastamonu'da halk ve resmi zevatın katılımıyla Nevruz, yani Ergenekon'dan çıkış günü coşkuyla kutlanmıştır.⁵⁶

Aynı şekilde ertesi yıl, yani 1331 Mart'ında Ergenekon Bayramı adı altında Nevruz kutlamaları yapılmıştır.⁵⁷

Nevruz kutlamalarının bir başka örneğini de Konya'da çıkan Türk Sözü gazetesinden öğreniyoruz. Saim Sakaoğlu'nun araştırmaları sonucu ortaya çıkan Nevruz törenleri 21 Mart 1918'de Konya Valiliği ve Konya Türk Ocağı Başkan tarafından organize edilmiştir. Tören Alaâddin Tepesi'nde toplanan halk ve resmi zevatın katılımı ile gerçekleşmiştir. Törende millî kıyafetler giymiş bir heyet Ergenekon adında bir beste seslendirmişlerdir. Daha sonra öğrenciler şiirler okumuş ve günün mana ve ehemmiyetini anlatan konuşmalar yapılmıştır.⁵⁸

Nevruzla ilgili ilk araştırmalar II.Meşmütiyet döneminde yapılmıştır. Ömer Seyfeddin Mart Dokuzu veya Nevruz olarak bilinen bu millî gelenekle ilgili olarak 18 Mart 1914'de bir makale neşretmiş⁵⁹ ve bugünün Türk gençliğinin millî

⁵² *Aydın Vilayeti 1304 tarihli salnamesi*, ss.330-332.

⁵³ *Çay.A.g.e.*, s.286.

⁵⁴ *Köroğlu Gazetesi*, 2 Nisan 1330, sayı:254, Mclîmeî Serhat Yılmaz, "Kastamonu'da Bir Nevruz Kutlaması", *Duygu*. sayı:6, a.5-7. (Mart 1997)

⁵⁵ *Köroğlu Gazetesi*, 2 Nisan 1330, sayı:254'e ilave.

⁵⁶ *Çay.A.g.e.*, ss.2X8-293.

⁵⁷ *Köroğlu Gazetesi*, 26 Mart 1331- 2 Nisan 1331, Sayı:305-306.

⁵⁸ Saim Sakaoğlu, "Konya'da 1918 Yılı Ergenekon Bayramı"⁷¹, *Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri (Ankara 20-22 Mart 1995)*, Ankara 1995. s.89-90; *Türk Sözü Gazetesi*, 24 Mart 1918.

⁵⁹ Ömer Seyfeddin, "Türklerin Milli Bayramı, Yeni Gün: Mart 9", *Tanıt*, C.16, (18 Mart 1914), s.3-4; *Çay, A.g.e.*, s.285.

bayramı olduğunu vurgulamıştır.⁶⁰ II. Meşrutiyetle birlikte Türk Ocaklarının öncülüğünde Ergenekon, Nevruz bayramı kutlamaları yaygınlaştırılmış ve iktidarda bulunan İttihatve Terakki Partisi bu bayramı devlet töreni haline getirmiştir.⁶¹ Özellikle 1914'den sonra ülke genelinde dala çok kutlanmaya başlanan Nevruz ve Ergenekon Bayramı, İttihâl ve Terakki 'nin bu dönemde uyguladığı Türkçülük politikasının bir neticesidir.

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti'nhi, saray çevresinde olduğu gibi Manisa, Kastamonu ve Konya merkezlerinde de coşkulu bir şekilde Nevruz kutlamaları tertip edilmektedir. Nevruz kutlama geleneği Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir.

⁶⁰ Ömer Seyfeddin, *A.g.m*, s.4.

⁶¹ Çay, *A.g.e.* R.2H5.